

Doc: GA32/EC31/REP/08/tr

RAPOR*

“Dünya Ticaret Örgütü ve KEİ Üyesi Devletlerin Ekonomik Kalkınmaları”

Raportör: Sayın Musa GULİYEV (Azerbaycan)

* *Ekonomi, Ticaret, Teknoloji ve Çevre İşleri Komisyonu'nun 9 Eylül 2008 tarihinde Bakü'de gerçekleştirilen Otuz Birinci Toplantısı'nda görüşülen ve kabul edilen, 4 Kasım 2008 tarihinde Kişinev'de gerçekleştirilen Otuz İkinci Genel Kurul Toplantısı'nda onaylanan Metin.*

I. GİRİŞ

1. Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) etkisini, 1995 yılı Ocak ayındaki kuruluşundan itibaren, üye devletlerinin her ekonomik sektörünü etkileyerek, 150nin üzerindeki ülkenin düzenleyici yapısının derinliklerine inerek genişletmiştir. Ülkeler arası ticari müzakereler için eşsiz bir forum olan DTÖ, bölgesel pazarlar arasındaki ticari işbirliğinin ve entegrasyonların kolaylaştırılması için gerekli koşulları sağlamayı hedeflemektedir.
2. Kurumsallaşmış küresel ticaret ve ekonomik işbirliği gereksinimi, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, ticaretin serbestleştirilmesinden, ticari anlaşmaların düzenlenmesinden ve dünya pazarında ticari anlaşmazlıkların çözülmesinden ve rekabet edilebilirliğin artırılmasından oluşan eğilimlere bağlıdır. DTÖ'nün uluslararası ekonomik sistemdeki rolü, yukarıda belirtilen faktörlerden ve buna bağlı olarak dünya ekonomisinin küreselleşmesinden dolayı önem kazanmıştır.
3. KEİ üyesi tüm devletlerin kendi ulusal ekonomilerini kabul ettikleri DTÖ standartlarına göre düzenlemeye çaba göstermelerinden dolayı, KEİ üyesi devletler için DTÖ'nün artan rolü ortadadır. KEİ üyesi devletlerin karşılaştıkları mevcut ekonomik sorunlar, bu devletleri, DTÖ üyeliklerinin avantajlarını ve muhtemel olumsuz sonuçlarını keşfetmeye sevk etmektedir.
4. KEİPA, DTÖ yasalarına ve standartlarına göre islah olunması bağlamında üye devletlerin ekonomik entegrasyonlarına ve sürdürülebilir kalkınmalarına büyük önem vermektedir. 1999 yılında Asamble, KEİ üyesi devletlerden, DTÖ anlaşmalarından doğan yükümlülükler uygun bir biçimde KEİ Serbest Ticaret Bölgesi'nin kademeli olarak tesisi için yasal çerçeveyi oluşturmalarını isteyen 37/1999 sayılı "Karadeniz Bölgesinde Ticari Kalkınma" konulu Tavsiye Kararı'nı kabul etmiştir.
5. 2002 yılında KEİPA, Asamble'nin üye devletlerine, DTÖ'ye katılarak ve Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA) akdederek, ikili ve çok taraflı seviyelerde ticaretin serbestleştirilmesini takip etmenin yanında, DTÖ'ye uygun olarak elde edilecek bu gibi STA'lardan oluşan bir ağı gerektiren, Ticaretin Serbestleştirilmesi ve Kolaylaştırılmasına dair bir Mutabakat Belgesi sunmayı göz önünde bulundurmalarını tavsiye ettiği 59/2002 sayılı "KEİ Bölgesinde Ekonomik Entegrasyon: Mevcut Durum ve Gelecekteki Beklentiler" konulu Tavsiye Kararı'nı kabul etmiştir.
6. Rapordaki bilgiler, DTÖ belgelerine, DTÖ faaliyetlerine dair yıllık özetlere, analiz ve araştırma belgelerine, konu hakkındaki konferansların sunumlarına ve tutanaklarına dayanmaktadır. Raportör, Ermenistan, Azerbaycan, Yunanistan, Rusya ve Türkiye delegasyonlarına bu rapora yaptıkları katkılardan dolayı müteşekkirdir.

II. DTÖ'NÜN TEMEL MEKANİZMALARI VE GELİŞİMİ

a) DTÖ sistemine şekil verme

7. Dünya ticaretinin düzeninin kurumsal yapısı, DTÖ yönetimi bağlamında oldukça gelişmiştir. DTÖ, yürütme ve anlaşmazlıkları çözmedeki kuvvetli becerisiyle güçlü bir örgüt olarak ortaya çıkmıştır. DTÖ'nün rolü ayrıca, gelişen şemsiyesi altında toplanan hususlar doğrultusunda daha da kapsamlı hale gelmiştir. Örgüt şu anda 153 üyeye ve Kazakistan, Rusya ve Suriye dahil olmak üzere, üye olmak isteyen ve katılım müzakereleri sürecinde bulunan gözlemci statülü 30'dan fazla ülkeye sahiptir. DTÖ'nün önümüzdeki 20 yıl içerisinde yaklaşık 180 üyeye

ulaşacağı ve dünya ticaretinin yüzde 95'inden fazlasının DTÖ'ün doğrudan düzenlemesi altında olacağı tahmin edilmektedir. DTÖ'nün gelişen yapısı, rejim ve büyük ekonomik sorunlarla karşılaşmaya devam etmesine rağmen, DTÖ'nün dünya ekonomisiyle bütünleşmek ve uluslararası ticaretten elde edilen yararı maksimum seviyeye çıkartmak için en uygun zemin olmaya devam ettiğini göstermektedir.

8. Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT)'nin halefi olan DTÖ'den, uluslararası modern ticaretin yasal temeli olan **Çok Taraflı Ticaret Müzakereleri Uruguay Turu (1986-1994)** anlaşmalarına dayanarak, katılımcı ülkeler arasındaki ticari ve siyasi ilişkileri düzenlemesi istenmektedir. DTÖ sistemi, GATT bünyesinde gerçekleştirilen çeşitli ticaret müzakereleri ya da turları doğrultusunda geliştirilmiştir. İlk turlarda, temel olarak gümrük vergilerinin azaltılması konusuna değinilmiş fakat daha sonraki müzakereler anti dumping ve tarife dışı önlemler gibi alanları kapsamıştır. Son tur (Uruguay Turu) DTÖ'ün kurulması ile sonuçlanmıştır.
9. Uruguay Turu, DTÖ'nün şu ana prensiplerini ve kurallarını meydana getirmiştir: ticarete en çok tercih edilen milli muamelenin karşılıklı olarak tanınması, yabancı mal ve hizmetlerde milli muamelenin karşılıklı olarak tanınması, gümrük tarife yöntemleri ile ticaretin düzenlenmesi, kota ve diğer kısıtlamaların reddi, ticaret politikasının şeffaflığı ve ticari anlaşmazlıkların istişare ve müzakereler aracılığıyla çözümü. DTÖ üyeliği, aşağıdaki faydaları sunmaktadır: taraflarca zayıflatılması durumunda ülke çıkarlarının korunması için anlaşmazlıkların çözümünde DTÖ mekanizmalarına erişim ile ticaretteki ayrımcılığın ortadan kaldırılması; yeni uluslararası ticaret kurallarının detaylandırılması için çok taraflı ticari müzakerelerine aktif katılım doğrultusunda mevcut ve stratejik ticari menfaatlerin uygulanması imkanı. DTÖ yasalarına göre her ülke, kendi ihracatının diğer ülke pazarlarında adil ve tutarlı bir muamele göreceğine ve aynı yasaların kendi pazarlarındaki ithalatlara da uygulanacağına dair garantiler almaktadır.
10. Uruguay Turu belgeleri, DTÖ Kuruluş Sözleşmesi'ni ve Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (1994), tarım, tekstil ve giyim, ticarete teknik engeller (TTE), ticarete bağlı yatırım tedbirleri, gümrük değerlendirmesi, menşei kuralları, devlet yardımı ve telafi edici tedbirler, ithalat lisans prosedürleri ve anti dumping anlaşmaları gibi temel belgeleri içeren 50'den fazla çok taraflı ticaret anlaşmasını içermektedir. DTÖ rejimi, Anlaşmazlıkların Çözüm Organı'nı ve Ticaret Politikaları Değerlendirme Organı'nı düzenlemektedir. DTÖ'nün Anlaşmazlıkların Çözümü Organı altında ticari anlaşmazlıkların çözümü prosedürü, kuralların uygulanması ve böylece ticaretin düzenli olarak devam etmesini sağlamak için çok önemlidir. Sistem, ülkeleri anlaşmazlıklarını müzakere yoluyla çözmeye teşvik etmektedir; hükümler, anlaşmaların yorumlanmasına ve bireysel ülkelerin taahhütlerine dayanmaktadır. Ticaret Politikaları Değerlendirme Organı'nın amacı, şeffaflığı geliştirmek, ülkelerin kabul ettiği politikalar konusunda daha büyük bir anlayışı oluşturmak ve etkilerini belirtmektir.
11. DTÖ'nün gelişiminin temel aşamaları, örgütün en üst düzey karar organı olan Bakanlar Konferansları bağlamında görüşülmektedir. Şimdiye kadar altı adet Bakanlar Konferansı düzenlenmiş ve bu konferanslar DTÖ politikasında bir dönüş noktası meydana getirmiştir.
12. **Birinci Bakanlar Konferansı 1996 yılında, Singapur'da düzenlenmiş**, Bilgi Teknolojisinde Ticaretin Serbestleştirilmesine dair Anlaşma kabul edilmiştir. Singapur Konferansı ayrıca katılımcı ülkelerin tarım ticaretinin serbestleştirilmesine mutabakatları ve Fikri Mülkiyet Hakları Ticaretinde Esneklik ile Hizmet Ticareti Genel Anlaşması dahil olmak üzere, iş ve çevre konularına da odaklanmıştır. 1998 yılında Cenevre'de gerçekleşen İkinci Bakanlar Konferansı 50 yıllık GATT/DTÖ faaliyetlerini özetlenmiş ve çok taraflı ticaret müzakereleri için yeni bir tur için hazırlık yapılması kararlaştırılmıştır.

13. **Üçüncü Bakanlar Konferansı 1999 yılında, Seattle’de düzenlenmiş** ve yeni müzakere turlarının başlatılması dahil olmak üzere, Uruguay Turu anlaşmalarının uygulanmasının analizine adanmıştır. Yeni tur çerçevesinde müzakerelerin temel olarak, Uruguay Turunda hizmet ticareti ve tarım gibi (birleşik gündem) çözülmemiş konularla başlatılması planlanmıştır. Ayrıca, önceki turdaki kararları, gündemdeki yeni etki alanları ile birlikte dikkate alarak, DTÖ faaliyetlerine dair tavsiye kararlarının detaylandırılması beklenmiştir.
14. **Dördüncü Bakanlar Konferansı 2001 yılında, Doha (Katar)’da düzenlenmiştir.** Taraflar, Doha Kalkınma Turu olarak adlandırılan çok taraflı yeni bir ticari müzakere turu düzenlemeyi kararlaştırmıştır. Doha Turu, özellikle tarımda sübvansiyonların azaltılması, çevre konuları, rekabet politikası ve kamu ihaleleri üzerinde durarak, aktif DTÖ anlaşmalarının geliştirilmesi, ayarlanması ve tamamlanması ile ilgili konuları ve ticaret engellerinin kaldırılması ile “birleşik gündem” maddelerini kapsamıştır.
15. **Beşinci Bakanlar Konferansı, 2003 yılında, Cancun (Meksika)’da çok taraflı ticaret müzakerelerin ara sonuçlarını özetlemek ve ileriki müzakerelerin formatını belirlemek için düzenlenmiştir.** Buna rağmen, rekabet yasaları, yatırım politikası, kamu ihalelerinde ve ticaretin kolaylaştırılmasında şeffaflık gibi konularda ülkeler arasındaki çelişkiler sebebiyle, bu konferans bir anlaşmaya varamadan bitmiştir. Daha sonra 2004 yılında Cenevre’de DTÖ üye devletleri, Doha Turu müzakerelerinin devamlılığı konusunda, tarımda ihracat sübvansiyonlarının tasfiyesi konusunda genel bir mutabakata varılan yasal bir Çerçeve Anlaşması’nı imzalamıştır.
16. **Altıncı Bakanlar Konferansı, 2005 yılında Hong Kong’da düzenlenmiştir.** Bu konferans, Doha Turu’nun geniş çaplı anlaşmalarının detaylandırılması konusunda orta dereceli bir rol oynamıştır. Hong Kong Konferansı tarafından kabul edilen Deklarasyon, müzakerelerde ulaşılan bir ilerlemeyi saptamakta ve 2006 yılında turun tamamlanmasına dair yönergeleri tespit etmektedir. Bununla birlikte Hong Kong Konferansı, aşağıdaki önemli kararları da kabul etmiştir; a) 2013 itibariyle tarımdaki ihracat sübvansiyonlarının tümünün kaldırılması; b) 2006 itibariyle pamuk sübvansiyonlarının kaldırılması; c) gelişmiş ülkelerin, en az gelişmiş 32 ülkeden gelen malların %95’inden fazlası için pazarlarına giriş garantisini verme yükümlülüğü.

b) DTÖ’nün Parlamenter Boyutu

17. **DTÖ Parlamenter Konferansı’nın** kuruluşu, Parlamentolar Arası Birlik’in ve Avrupa Parlamentosu’nun ortak girişimidir. Böylece ticari konularda çok taraflı işbirliğine bir parlamenter boyut getirilerek, uluslararası seviyede demokrasinin güçlendirilmesi hedeflenmiştir. Parlamentoların DTÖ faaliyetleriyle daha yakın bir işbirliği sayesinde örgütün şeffaflığının güçlendirilmesinin istendiği bir deklarasyonun kabul edildiği Kasım 2001 tarihli Doha Dördüncü Bakanlar Konferansı’na katılan parlamenterler tarafından başlatılan Konferans, 17-18 Şubat 2003 tarihinde Cenevre’de düzenlenmiştir.
18. Konferans, parlamenterlere, Doha Kalkınma Turu’ndan kaynaklanan ana hususları incelemek ve yeni DTÖ liderliğinden konu hakkında birinci el bilgi sağlamak adına bir imkan sağlamıştır. Konferans ayrıca parlamenterler arasında deneyim ve fikir alış veriş, çok taraflı ticaret müzakere süreçlerine doğrudan katılan hükümet temsilcileriyle etkileşim ve uluslararası ticarete kapasite geliştirme ve teknik yardım programlarını gerçekleştiren öncü kurumların temsilcileriyle diyalog kurma fırsatını sunmuştur.
19. DTÖ Parlamenter Konferansı tarafından Şubat 2003 tarihinde kabul edilen Nihai Deklarasyon, DTÖ dahilindeki parlamentolar arası sürecin, Örgütün Bakanlar Konferansları sırasında yapılan düzenli parlamento toplantıları çerçevesinde evrim geçireceğini ve amacının DTÖ faaliyetlerinin etkinliği denetlemek ve geliştirmek olacağını belirtmektedir.

III. KEİ BÖLGESİ VE DTÖ

1) KEİ'nin DTÖ ile işbirliği çerçevesi

20. 1992 yılındaki kuruluşundan beri, KEİ Örgütü, Karadeniz bölgesinde ticaretin kolaylaştırılması ile ilgili çeşitli konular üzerinde odaklanmıştır. KEİ Ekonomi Gündemi, KEİ'nin üye devletlerin DTÖ yönetmeliklerine uygun olarak ticaretin serbestleştirilmesine yönelik adımları kabul etmelerini teşvik etmesini belirtmektedir. KEİ üyesi devletlerin dışişleri bakanları ve ekonomi işlerinden sorumlu bakanları, 1997 yılının Şubat ayında, bir KEİ Serbest Ticaret Bölgesi kurmak için Niyet Deklarasyonu'nu kabul etmiştir. KEİ üyesi devletler, üye devletler arasında serbest ticaret anlaşmaları ve DTÖ ile diğer uluslararası örgütlerden ve düzenlemelerden kaynaklanan yükümlülüklerle riayet ederek ve Avrupa Sözleşmeleri ile aralarındaki Ortaklık ve İşbirliği Anlaşmalarını da göz önünde bulundurarak, DTÖ üyesi devletler ile Avrupa Birliği arasında gelecekte yapılacak benzer düzenlemeler ve mevcut bağlantılar aracılığıyla, Avrupa mimarisinin bir parçası olarak kademeli bir şekilde bir KEİ Serbest Ticaret Bölgesi kurmak için yeni yolların ve araçların incelenmeye başlanmasını kabul etmişlerdir.
21. Ticaretin kolaylaştırılması ile ilgili olarak, KEİ Serbest Ticaret Bölgesi'nin kurulmasına dair Eylem Planı, gümrük tariflerinin ve diğer engellerin azaltılmasını amaçlayan somut önlemleri ayrıntılı bir biçimde tanımlamaktadır. Dolayısıyla KEİ'nin bu amaçla göstereceği çabalar şöyle olabilir: a) üye devletlerin şu anda etkin bir ticaret için engel oluşturan yasal hükümlerinin gözden geçirilmesi; b) ülkelerde özel sektörler verilebilecek gereksiz zararlardan kaçınarak, bu engellerin seçilerek azaltılmasını sağlamak; c) her bir üye devletin kilit sektörlerinin rekabetçi olabilmesini sağlamak için seçici teşvik tedbirlerini sağlayacak imkanların araştırılması.
22. 25 Haziran 2007 tarihinde kabul edilen KEİ 15nci Yıl Dönümü Deklarasyonu, üye devletlerin başkanlarının ve hükümetlerinin, "DTÖ Doha Kalkınma Gündemi'nde belirtilen amaçlara uygun olarak, ticari engellerin ortadan kalkmasına yardımcı olacak müştereken planlanmış girişimlere ve ticari mevzuatların ve KEİ bölgesinde gümrük vergisi prosedürlerinin kademeli olarak uyumlaştırılmasını sağlayacak yasal belgeler akdederek, ticaretin daha da kolaylaştırılmasına bağlılıklarını teyit etmelerini" öngörmektedir. "KEİ üyesi tüm devletlerin DTÖ'ye üyeliği, bu açıdan olumlu bir katkı sağlayacaktır".
23. KEİ'nin Ticari ve Ekonomik Kalkınma Çalışma Grubu'nun faaliyetleri, DTÖ rejimine uygun olarak bölgede ticaretin serbestleştirilmesi için önemli bir katkı olarak düşünülebilir. Bu bağlamda, Çalışma Grubu, ticarete tarife dışı engeller meselesini ve bu engellerin ortadan kaldırılmasına dair tedbirler, ilgili örgütlerle yapılacak ortak projeler ve programlar ve Dünya Ticaret Örgütü ile ilişkilerin geliştirilmesi dahil olmak üzere, çeşitli yollarla ticaretin kolaylaştırılmasını içeren Eylem Planı'nın detaylandırılması süreci içerisinde. KEİ Çalışma Grubu çerçevesinde Ülke Koordinatörü olarak, Türkiye Cumhuriyeti tarafından sunulan çeşitli öneriler mevcuttur. Bunlar, Ticarete Tarife Dışı Engellerin Kaldırılması için KEİ Bölgesinde Uygun bir Mekanizmanın oluşturulmasına dair Öneri ve KEİ üyesi devletler arasındaki ticaretin geliştirilmesini ve kolaylaştırılmasını amaçlayan 'Karadeniz Ekonomik İşbirliği Ticaret Merkezi' Projesi Önerisinden oluşmaktadır.

b) KEİ Üyesi Devletler ve DTÖ

24. KEİ üyesi devletler, kendi ekonomi politikalarında ticareti serbestleştirerek ve kolaylaştırarak, dünya ticaret sistemine katılmayı amaçladıklarından, DTÖ rejimini bölgesel ticareti kuvvetlendirecek bir unsur olarak görmektedirler. KEİ üyesi dokuz devlet, DTÖ'ye tam üyedir ve Azerbaycan, Rusya ve Sırbistan katılım müzakereleri sürecindedir. Görüldüğü gibi, DTÖ'ye

üyelik, KEİ üyesi devletlere, gerekli yasal düzenlemeler aracılığıyla tarife ve tarife dışı engelleri ortadan kaldırıma ve mal ve hizmetlerinin kendi iç pazarlarına ve AB ile uluslararası pazarlara karşılıklı girişi için lehte koşulların oluşturulmasına katkıda bulunacak önemli destekleyici tedbirler geliştirme imkanını sunmaktadır. KEİ ülkelerinin büyük bir bölümü, DTÖ'ye üye olduktan sonra, dış ticaret engellerini ortadan kaldırarak, dış ticaret hacimlerinde büyük bir artış sergilemiştir.

25. Aynı zamanda hem Avrupa Birliği üyesi, hem de KEİ üyesi devletler olan Bulgaristan, Yunanistan ve Romanya, DTÖ rejimiyle ilişkili AB ticaret yönetmelik ve kurallarına bağlıdır. Hatta Avrupa Birliği de bir DTÖ üyesidir ve ticaret politikasını, DTÖ'yü 27 üyesinin ticari konulardaki pozisyonlarını bir kuvvet olarak ele alarak koordine etmektedir.
26. KEİ üyesi devletlerin neredeyse tamamının gelişmekte olan ülke statüsüne sahip oldukları dikkate alınarak, bu ülkelere üyelik için özel haklar tanınması tasarlanmaktadır. GATT/DTÖ Anlaşmaları, gelişmekte olan ülkeler için aşağıdaki avantajları içeren farklı ve daha lehte bir rejimin temin edilmesini sağlamaktadır: a) Gelişmekte olan ülke statüsüne sahip ülkelere DTÖ anlaşmalarının koşullarını yerine getirmek ve taahhüt edilen yükümlülükleri yerine getirmeleri için daha çok zaman ve süre tanınması (DTÖ anlaşmalarının çoğunda); b) DTÖ rejimi içerisindeki belirli kuralları (anti dumping, ticarete teknik engeller, vs.) kabul ederken, gelişmekte olan ülke statüsüne sahip ülkelere yönelik özel bir yaklaşımın uygulanması; c) Gelişmekte olan ülke statüsüne sahip ülkelere farklı yapılarda yardım ve destek sağlanması (hayvan ve bitki sağlığı standartları, teknik standartlar, telekomünikasyon, vs.); d) Gelişmekte olan ülke statüsüne sahip ülkeler için tarım sübvansiyonunda minimum kısıtlama limitinin %10 olarak belirlenmesi; e) Hizmet Ticareti Genel Anlaşması gereğince gelişmekte olan ülke statüsüne sahip ülkelerin ödeme dengeleri ile bağlantılı sorunlarının çözümünde, hizmet ticaretinde kısıtlamaların kullanılması için imkan sağlanması; f) yabancı sermayenin gelişmesini amaçlayan ithalatlarda kısıtlamalara izin verilmesi; g) teknik kurallar, standartlar, kalite değerlendirme prosedürleri geliştirirken ve uygularken, gelişmekte olan ülke statüsüne sahip ülkelerin spesifik ihtiyaçlarının dikkate alınması ve sıhhi faaliyetlerin geliştirilmesi ve uygulanması; h) Ticarete Teknik Engeller ve Fikri Mülkiyet Hakları anlaşmalarında gelişmekte olan ülke statüsüne sahip ülkeler için teknik desteğin öngörülmesi.

Arnavutluk

27. Arnavutluk'ta ticaretin serbestleştirilmesi fiyat serbestisi, döviz serbestisi, mali kontrol, parasal kısıtlama ve tarım alanları ile küçük ölçekli işletmelerin hızla özelleştirilmesi ile birlikte ekonomik istikrarın ve reformların temel direklerinden biri olmuştur. Arnavutluk, kamuda kısa bir süre içerisinde güçlü bir özelleştirme yapmıştır. Tarım alanının %96'sı, hizmetlerin %100'ü, tarım makinelerinin %100'ü ve kara ulaşımının %100'ü özelleştirilmiştir. Ülke, 2000 yılında DTÖ'ye katıldıktan sonra, %8 seviyesinde istikrarlı bir GSMH büyümesi göstermiştir. Makroekonomik istikrar programının başarılı olduğunu gösteren diğer önemli göstergeler ise sabit ve düşük enflasyon oranları ve milli para birimini güçlendiren sabit döviz kurlarıdır. Vergi tahsilatlarının sonucu olarak, bütçe gelirleri artmış ve bu gelirlerin GSMH'deki payı %12,5'e yükseltilmiştir; cari giderler ilk kez gelirler tarafından karşılanmıştır; DTÖ'ye katılmadan önce bu rakam %12,9 civarında gerçekleşmiş ve sonraki yıllarda %15,3'e yükselmiştir. Hükümetin para politikasının sonuçları, üç kantitatif parasal hedeflerin gerçekleştirilmesi, yani Arnavutluk Bankası'nın uluslararası net rezervleri için bir zeminin oluşturulması, Arnavutluk Bankası'nın yurtiçi net varlıkları için bir zeminin oluşturulması ve bankacılık sisteminin net kredisi için tavanın oluşturulması ile ölçülmüştür. Hükümet, yatırım rejimi ile ilgili olarak üretim, balıkçılık ve turizm sektörlerinin geliştirilmesini destekleyerek, temel gelir kaynağı olarak tarıma

bağımlılığı kademeli olarak azaltarak, çeşitlilik sağlamak amacıyla özel sektöre iç ve dış yatırımları çekmek için yollar aramaktadır.

Ermenistan

28. Ermenistan, 5 Şubat 2003 tarihinde DTÖ'nün 145. üyesi olmuştur. Şu anda, Ermenistan Cumhuriyeti'nin mevzuatı, telif haklarının yüksek derecede korunmasına imkan sağlayan fikri mülkiyet hakları ile ilgili bir dizi anlaşmalar dahil olmak üzere, DTÖ anlaşmaları koşullarına uygundur. Ermenistan tarafından gerçekleştirilen sürdürülebilir ekonomik kalkınma ve ekonomik ilişkilerde önemli bir serbestleştirme politikası, iç ve dış yatırım için elverişli koşullar ve istikrarlı bir GSMH büyümesi yaratmaktadır. 2007 yılında reel ekonomi sektöründeki dış yatırım, 2003 yılına kıyasla dört kat artmış ve bu eğilimi gelecekte de korumak için gerekli önkoşullar mevcuttur. Özellikle yüksek GSMH büyüme seviyesi etkileyicidir: 2003 yılında %14, 2004 yılında %10,5, 2005 yılında %14, 2006 yılında %13,4 ve 2007 yılında %13,7. DTÖ'ye katılımı, Ermenistan'ın diğer DTÖ üye devletleri ile ithalatının ve ihracatının artmasına katkı sağlamıştır. 2007 yılındaki ortak ticaret hacmi 2003 yılına kıyasla üç kat artmış ve diğer DTÖ üyelerinin payı sabit bir şekilde artmaktadır. Özellikle, DTÖ üyesi devletlerin ortak ihracat hacmindeki payları 2007 yılında %86 ve ortak ithalat hacmindeki payları %70 idi. En açık ve serbest ticaret rejimli ülkeler arasında yer alan Ermenistan, öngörülebilir ekonomik politikasına sahip, düşük risk seviyeli bir ülke statüsünü kazanmıştır. Mal ve hizmet gereksinimleri açısından, uluslararası standartlara ve Avrupa standart ve direktiflerine uygun 50'den fazla yönetmelik ayrıntılı bir biçimde hazırlanmıştır ve Ermenistan, 1 Ocak 2007 tarihinden itibaren Avrupa Standardizasyon Komisyonu'na ortaklık statüsünü kazanmıştır.

Azerbaycan

29. 23 Haziran 1997 tarihinde Azerbaycan, dünya ekonomisi sistemine entegrasyon sürecini hızlandırma amacını beyan ederek, DTÖ'ye üyelik başvurusunu sunmuştur. Tarım sektörünün ülke ekonomisindeki lider konumundan, tarım sektörünün yerleşik geleneklerinden, bu sahanın gelişimi için elverişli tarım ikliminden ve ülke nüfusunun yarısından fazlasının kırsal alanlarda yaşamasından dolayı, Azerbaycan/DTÖ müzakerelerinin temel faktörü tarımdır. Bu müzakere sürecindeki bir diğer konu ise mevzuatın DTÖ kurallarına göre düzenlenmesidir. Buna göre, Azerbaycan Cumhurbaşkanı, ülkenin örgüte katılım sürecinde ulusal mevzuatın DTÖ koşullarına uygun hale getirilmesine dair Onay Yönlendirme Emri Hareket Planı'nı çıkartmıştır (2 Ağustos 2006). DTÖ ile Müzakereler Komisyonu'nun 2007 yılı Kasım ayında düzenlenen son oturumunda şu konular görüşülmüştür: Gümrük tarifeleri ve bu tarifelerin DTÖ üyelerine tek bir şekilde sunulması, ülkenin örgüte üyeliğindeki statüsü (gelişmiş ya da gelişmekte olan ülke statüsü), sektörel girişimlere katılım ve tarıma tahsis edilecek sübvansiyonların miktarı.

Bulgaristan

30. Bulgaristan, 1 Aralık 1996 tarihinden itibaren DTÖ üyesidir. Dış ticarete bağımlılık, geleneksel olarak Bulgaristan ekonomisine özgü bir etmendir. Bulgaristan Hükümeti, 1990'ların başından bu yana kapsamlı bir makroekonomik istikrar ve uluslararası mali kuruluşlardan destekli yapısal bir reform programı için girişimlerde bulunmaktadır. Program, iki ana siyasi hedefi amaçlamaktadır. Birincisi, dış ticaretin canlandırılması, dış pazarların çeşitlendirilmesi, Bulgaristan'ın uluslararası rezerv pozisyonlarının geliştirilmesi ve Bulgaristan'ın dış borçlar durumunu çözmeye yönelik bir ilerleme dahil olmak üzere, sürdürülebilir bir dış pozisyona yönelik ilerleme elde etmektir. İkincisi, mali, parasal ve gelir

politikalarının uygun bir karışımı aracılığıyla makroekonomik dengenin iyileştirilmesine yönelik hareket etmektir. Bu açıdan atılan önemli bir adım da para temininin ve kredilerin genişletilmesinin güçlendirilmesi ve kayıt dışı gelir artışının sınırlandırılması yoluyla bütçe açığının azaltılmasıdır. Mali sektör ve tarımın yanı sıra fiyat serbestisinde, ticaret rejiminin serbestleştirilmesinde ve özelleştirme sürecinde önemli reformlar başlatılmıştır. Mali sektörde iki bağlı bir banka sistemi kurulurken, ulusal para, cari hesap işlemleri için iç konvertibilite kazanmıştır. Bu süreçler içerisinde, temel reformlar şu şekilde gerçekleştirilmiştir: Dış ticarete devlet tekelinin kaldırılması, cari hesap işlemleri için döviz serbest erişim, gümrük tarifelerinin merkezi rolü ve ithalatlarda miktar kısıtlamalarının fiili olarak kaldırılması, vergi rejiminin rasyonalizasyonu, kamu sektörünün merkezi olmaktan çıkartılması ve üretken mülkiyetin özel sektöre devredilmesi.

Gürcistan

31. Gürcistan, mevzuat ve kurumsal seviyede reformlar oluşturmaya başlayarak, 1996 yılında DTÖ'ye üyelik başvurusunda bulunmuştur. Gürcistan; Anayasa, Medeni Kanun, Vergi ve Gümrük Kanunu gibi temel mevzuatlara ek olarak, denizcilik ve hava taşımacılığı, fikri mülkiyet, standardizasyon ve sertifikasyon, kamu ihaleleri, özelleştirme ve ticaret mevzuatları gibi, ticaretle ilgili kilit alanlarda yeni bir mevzuat sunmuştur. Ülke, gelir verimliliğini geliştirmek için vergi ve gümrük idaresini güçlendirmiş ve sağlık ile eğitim ağırlıklı, kısıtlanmış bir gider programını devam ettirmiştir. Gürcistan'da temel vergiler şunlardır: Katma değer vergisi, gelir vergisi, küçük ölçekli işletmeler için götürü vergisi, tüketim vergisi, gümrük vergisi, sosyal güvenlik vergisi, işletmelerden ve çalışanlardan alınan sağlık vergisi ve istihdam fonu vergisi, emlak vergisi ve tarım ile arazi vergisi. DTÖ'ye üyelik protokolünü imzalamış olan Gürcistan, örgütün tüm anlaşmalarına katılmış ve uyumlu gümrük tarifeleri konusunda taahhütte bulunarak, ticaret ve hizmet alanında özel bir taahhüt üstlenmiştir. Gürcistan, 2002 yılında DTÖ üyesi olmuştur ve katılım sürecinde ülke mevzuatının DTÖ koşullarına uyumluluğu için birçok mevzuat tadilleri gerçekleştirilmiştir. Bu koşullar altındaki taahhütleri, girişimcilik ve ithalat-ihracat ruhsatları, vergilendirme sistemi, standardizasyon, sertifikasyon, sıhhi ve bitki sağlığı tedbirleri, sübvansiyonlar, fikri mülkiyet haklarının ticari açıları, vs. gibi çeşitli hususları kapsamaktadır.

Yunanistan

32. 1995 yılından bu yana DTÖ üyesi olan Yunanistan, AB yönetmeliklerinin yanı sıra DTÖ'nün tüm ticaret sistemi prensiplerine de bağlanmıştır. Ayrımcılığın olmadığı bir ticarete önem veren Yunanistan, DTÖ Anlaşması'nın En Çok Kayrılan Ülke hükmüne riayet etmektedir ve diğer üye devletlerin ürünlerine herhangi bir başka ülkenin ürünlerine tanınandan daha az lehte bir muamele göstermemeyi kabul etmektedir. Çok taraflı ticaret sistemine göre, Yunanistan, bir DTÖ üyesi olarak gümrük tarife ve vergilerini büyük ölçüde ortadan kaldırarak ve iç hukukta, iç yönetmeliklerde ve uygulamalarda şeffaflık prensibini kabul ederek, öngörülebilir ve istikrarlı bir ticaret çevresinin geliştirilmesini desteklemektedir. Yunanistan, gelişmekte olan ve en az gelişmiş ülke menşeli ürünlerin pazara girişini artıran AB politikası aracılığıyla garanti altına alındığı üzere, gelişmekte olan ve en az gelişmiş ülkelerin uluslararası ticaret sistemine entegrasyonu amacını benimsemektedir. Yunanistan'ın güvenli ve öngörülebilir pazar erişiminin varlığına katkısı, gümrük tarife ve vergilerinin azaltılmasını hedefleyen DTÖ çerçeve kanunu doğrultusunda yürütülen Avrupa Ortak Ticaret Politikası ile belirlenmiştir.

Moldova

33. Moldova, 2001 yılından beri DTÖ üyesidir ve 2001 yılından itibaren düşük vergi oranlarına, güçlendirilmiş vergi yönetimine, daha fazla şeffaflık ve kolaylaştırılmış ticaret yönetmeliklerine yönelik faaliyetlerde bulunarak, DTÖ kurallarına uygun yeterli bir yasal zemin oluşturmuştur. Ülkenin toplam GSMH'sinin %20'si üzerindeki katkısı ile tarım, Moldova'nın en önemli sektörüdür. Bu durum dikkate alınarak, Moldova'ya DTÖ müzakerelerinde tarımdaki ülke sübvansiyonlarını dört yıl içerisinde %16 oranına düşürmesi kaydıyla tarımda devlet sübvansiyonlarını devam ettirmesi hakkı tanınmıştır. Ülkenin stratejik bir tarım alanı olan şarap endüstrisi, teslimatların dünya pazarını kapsayacak şekilde genişletilmesini sağlayan bir dizi değişikliklerden geçmiştir. DTÖ'ye katılımından sonra, DTÖ prensiplerine ve pazar ekonomisi için iyi uygulamalara dayalı bir gıda güvenliği ve tarım yönetimi sistemi geliştirilmiştir. Bu gelişme, ülkenin rekabet gücünü artırmış ve tarım sektörünün fiyatları daha cazip bir pazara dönüştürülmesini sağlamıştır. Sonuç olarak, tarım sektöründe istikrarlı bir üretim hacmi büyümesi (2001 - 2005 arasında %20 civarında) ve ülke ihracatında iki kat büyüme gözlenmiştir.

Romanya

34. Romanya, Romen menşeli ürünlerinin pazara girişini kolaylaştırmak amacıyla daha şeffaf, öngörülebilir ve istikrarlı bir çok taraflı ticaret sistemini amaçlayarak Uruguay Turu müzakerelerin tümünde aktif olarak yer almıştır. Romanya Parlamentosu, 1994 yılı sonunda Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşması'nı onaylamış ve böylece 1 Ocak 1995 tarihi itibarıyla diğer 83 ülke ile birlikte DTÖ Kurucu Üyesi haline gelmiştir. Romanya'nın 1989 yılından itibaren siyasi, sosyal ve ekonomik rejimindeki temel değişiklikler, ülkenin Uruguay Turu'nun çok taraflı ticaret müzakerelerinin son aşamasına aktif olarak katılmasına olanak sağlamıştır. Romanya, Uruguay Turu'nda müzakere edilen yasal belgelerin tamamını kabul etmiş ve kalkınma ihtiyacı ve hedeflerine bağlı olarak, mal ve hizmetlerde ticaretin serbestleştirilmesi konusunda birçok taahhütte bulunmuştur. Bu süreçte Romanya tarafından uygulanan ekonomik reformlar, GSMH'ye en çok katkı sağlayan (yaklaşık %54) sektör olarak hizmet sektörü ile çeşitlendirilmiş bir ekonomiye sahip olan ülkenin GSMH'sinin artmasını sağlamıştır. Romanya'da üretim, GSMH'nin yaklaşık %23'ünü ve mal ihracatı toplam değerinin %80'inden fazlasını kapsamaktadır.

Rusya

35. Rusya Federasyonu, 1995 yılında DTÖ'ye katılım müzakerelerine aşağıdaki hedefleri takip ederek başlamıştır: Rus ürünlerinin yabancı pazarlara girişi için mevcut koşulların geliştirilmesi ve Rus ihracatçıları için ayrımcı olmayan muamelelerin sağlanması; uluslararası anlaşmazlık çözümü mekanizmasına erişim; özellikle bankacılık alanında üye devletlerde Rus yatırımcılar için imkanların genişletilmesi; Rus pazarına artan bir yabancı mal, hizmet ve yatırım akışının sonucu olarak iç üretim kalitesinde ve rekabet edilebilirlikte büyüme için koşulların geliştirilmesi; milli menfaatler göz önünde bulundurularak, uluslararası ticaret anlaşması müzakerelerine katılım; Rusya'nın imajının uluslararası yetkin bir ticaret katılımcısı olarak geliştirilmesi. Rusya ve DTÖ arasındaki cari katılım müzakerelerinin temeli, dört ana husustan oluşmaktadır. Birincisi, Rusya'nın DTÖ'ye üyeliği sonrasında uygulama hakkına sahip olacağı ithalat gümrük vergilerinin azami seviyesinin belirlendiği, mal pazarına giriş müzakereleridir. İkincisi, tarım sektörü ile tarım ve gıda ihracatı sübvansiyonları için iç destek seviyesi tartışmaları da dahil olmak üzere,

gümrük tarifesi meselesine paralel olarak, tarımsal konulara ilişkin müzakerelerdir. Üçüncüsü, yabancı hizmetlerin ve hizmet tedarikçilerinin Rus hizmetler pazarına girişine dair pozisyonların koordine edilmesini amaçlayan, hizmetler pazarı girişi konusundaki müzakerelerdir. Dördüncüsü, Rusya'nın DTÖ üyesi olarak mevzuatında ve başvurusunda uygulamak zorunda olacağı tedbirlere yönelik, sistem konusundaki müzakerelerdir. Şu anda gümrük kotları, malların gümrük değerlendirilmesi, nicelikli ithalat kısıtlamaları uygulaması, ithalat ruhsatı sistemi, tarife kotaları, mal ithalatı ve ihracatında gümrük vergileri ve endüstri politikası dahil olmak üzere, bu hususların çoğu katılım müzakereleri dahilinde kabul edilmiştir. Ekim 2007'de, ticaretle ilgili yatırım tedbirleri, fiyatlandırma politikası, tescil yükümlülüğü, kamu alımları ve gümrük vergileri ile ilgili beş konu daha çok taraflı format dahilinde dikkate alınmıştır. Nisan 2008'de ABD ve Kanada delegasyonları ile Washington ve Ottawa'da, çözümlendirilmemiş sistem mesellerinin görüşüldüğü toplantılar düzenlenmiştir. Rusya'nın katılım müzakereleri sürecinde ihracat vergileri konusunda ve kamu teşekküllerinin faaliyetleri açısından taahhütte bulunma konusunda, başlıca ticaret ortakları - ABD ve AB - ile çelişki içinde olduğunu burada bizzat vurgulamak gerekmektedir. Bunun yanı sıra, Rusya'nın DTÖ'ye üyelik müzakereleri dahilinde Haziran ve Temmuz 2008'de mal ve hizmet pazarına girişi konusunda ikili görüşmeler ve sıhhi ve bitki sağlığı konularında çok taraflı görüşmeler yapılmıştır.

Sırbistan

36. Sırbistan, 2004 yılında DTÖ üyeliği başvurusunda bulunmuş ve kendi ticaret rejiminde uygulanacak çeşitli reformları ana hatlarıyla belirten bir Mevzuat Eylem Planı'nı kabul etmiştir. Sırbistan, kamu şirketlerinin özelleştirilmesine yönelik hızlı adımlı ve kapsamlı bir özelleştirme planını kabul ederek ve bir mevzuat reformu paketi çıkartarak, serbestleştirme alanında ve mevzuatın DTÖ prensiplerine uyumlu hale getirilmesi konusunda ilerleme kaydetmiştir. Ekonomideki kilit başarı, temel makroekonomik istikrarın kuvvetlendirilmesi ve enflasyonu daha da azaltmak için sıkı bir mali ve parasal politikanın devam ettirilmesi idi. DTÖ müzakereleri dahilinde belirlenen temel sorunlar, ithalat ruhsatlarını, ithalat üzerinde nicelikli kısıtlamaları, iç vergilendirmeyi ve vergilerin askıya alınmasını içermektedir. Sırbistan, şu anda DTÖ üyesi 10 devlet ile devam eden pazara giriş müzakerelerinde bulunmaktadır.

Türkiye

37. Türk ticaret politikasının amacı, ticari ve ekonomik ilişkilerinde "serbest ve adil ticaret" prensibini hayata geçirmektir. Çok taraflı ticaret sisteminin seyirini düzenleyen Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ve devam etmekte olan Doha Kalkınma Gündemi müzakereleri, Türkiye tarafından, kaygılarını seslendirebileceği ve menfaatlerini kabul ettirebileceği eşsiz platformlar olarak kabul edilmektedir. 1995'te Avrupa Komisyonu (AK) ile kabul edilen ve Uruguay Kalkınma Gündemi'nin tamamlanmasının hemen arkasından 1996'da yürürlüğe giren Gümrük Birliği, Türkiye'nin ticaret politikasında bir temel unsur olmuştur. Avrupa Birliği'nin Türkiye'nin ticari ilişkilerindeki tesiri, tam üyelik sürecinin başlangıcı ile daha da artmıştır. Türkiye, aynı zamanda, liberal bir dünya ticaretine ulaşmak adına çaba sarfetmekte ve küresel ortaklarının yanı sıra komşuları ile ticari ve ekonomik ilişkilerini genişletmek için çalışmaktadır. Türkiye, ticari politikasının bölgeki ticari ve siyasi istikrara katkı sağlayacağını ümit etmektedir. Bu sonuca doğru, Türkiye aynı zamanda, KEİ gibi bölgesel organizasyonlardaki benzer ticari gündemleri izlemektedir. Türkiye, DTÖ'ye 1995 yılında katılımından bu yana özellikle maliye, özelleştirme ve sosyal güvenlik cephelerinde

önemli bir reform programı uygulamıştır. Program, ekonominin istikrara kavuşturulması hususunda başarılı olmuş ve ortalama yıllık gerçek GSMH büyümesine, enflasyon oranının düşürülmesine ve bütçe açığı oranda düşüşe katkıda bulunmuştur. DTÖ Anlaşmaları ve Türkiye'nin AB ile mevcut ticaret ilişkileri, Türk ticaret sistemini etkileyen temel faktörlerdir. Türkiye, son beş yıl içerisinde, AB Müktesebatı çerçevesindeki yükümlülükleri ile uyum sağlamak adına mevzuatlarını düzenlemiştir. Türk ticaret rejiminin ana hedeflerinden birisi ihracatın teşviki olup, teşvik sistemi finansı, pazarlama yardımını ve promasyonu kapsamaktadır. Bununla birlikte Türkiye, son birkaç yıl içerisinde Fikri Mülkiyet Hakları Mevzuatı'nı yürürlüğe koymakta ilerleme kaydetmiştir. Türkiye, çok verimli ve az verimli işletmeler arasındaki derin farkın üstesinden gelebilmek amacıyla rekabet temelli ve tüketici refahına yönelik bir ekonomiye doğru gitmek için girişimlerde bulunmaktadır. Doha Kalkınma Gündemi'nde aktif olarak yer alan Türkiye, çok taraflı, bölgesel ve ikili seviyelerde müzakereler aracılığıyla ticaretin serbestleştirilmesine yönelik bir stratejiyi takip etmektedir. Bugünlerde Türkiye'nin reform gündemi, özelleştirme gündeminin tamamlanması dahil olmak üzere, yapısal reformların hızlandırılması, sektörel reformlar (örn. işgücü, eğitim ve sağlık), bağlayıcı tarife taahhütler kapsamının genişletilmesi, zorunlu tarife oranlarının azaltılması ve yeni bir gümrük tarifesi serbestleştirilmesi gibi konuları kapsamaktadır.

Ukrayna

37. Ukrayna Hükümeti, 1993 yılında DTÖ üyeliğine başvurmuş ve tüm iç ekonomik reformların ayrılmaz bir parçası ve Ukrayna'nın ekonomi politikasının temel bir unsuru olarak 16 Mayıs 2008 tarihinde DTÖ'ye tam üye olmuştur. Ukrayna bu süreç içerisinde Gümrük Kanunu'nu ve Arazi Kanunu'nu çıkartmış; fikri mülkiyet haklarının korunması için etkili bir rejim oluşturmuş ve DTÖ prensip ve kurallarına uygun olarak, standardizasyon ve sertifikasyon sistemlerinin, sağlık ve bitki sağlığı koşullarının ve kamu ihalelerinin uyumlaştırılmasında önemli bir ilerleme kaydetmiştir. Hükümet, devam eden ekonomik reformları ve pazarın serbestleştirilmesini, yaşam standartlarını artırmak ve Ukrayna'nın eşsiz endüstriyel, tarımsal, bilimsel, teknolojik, fikri ve kültürel kapasite ve potansiyelinin geliştirilmesini desteklemek amacıyla geniş bir fikir birliği oluşturmaya ve devam ettirmeye öncelik vermiştir. Ukrayna ekonomisinin, hızlandırılmış yatırım, küçük ve orta ölçekli işletmeleri desteklenmesi ve sermayenin ekonominin gayri resmi sektörlerinden resmi sektörlerine kaydırılmasından oluşan bir kombinasyonla daha da gelişmesi beklenmektedir. Düşük vergi oranları içeren ve imtiyaz ve sübvansiyonlara son veren bir vergi reformu, bu amacı desteklemek için hazırlanmıştır. Ukrayna'nın istekli ticaret reformu programı, yasal yapıdaki gelişmeler ve ekonomik reformlar için geniş temelli itici güçler, katılım sürecinde ümit verici ilk adımlardır.

IV. SONUÇ

38. En önemli kurum olarak uluslararası ticaretin merkezinde yer alan DTÖ, 1994 yılında Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması'nın (GATT) yerine geçerek, Uruguay Turu'nu başarılı olarak sonuçlandırmıştır. DTÖ, hiç şüphesiz, birbirlerine bağımlı ve bağlı küresel ticaret yönetim yapısının kurulmasına katkıda bulunan etkili mekanizmaları ve düzenlemeleri ile en uygun ve iyi işleyen uluslararası bir rejimdir. Ticaret hacminde ve değerinde artış; ticari ve ticari olmayan engellerin kaldırılması; ticaret yönetimi kapsamının mal ticaretinden hizmet ticaretine, fikri mülkiyete ve yatırıma dönüştürülerek genişletilmesi;

anlaşmazlık çözümüne ilişkin daha uygulanabilir yasa ve mekanizmalar ile gündeme kalkınma politikalarının dahil edilmesi, DTÖ sisteminin en önemli başarılarıdır.

39. Buna rağmen, DTÖ sistemi hem kurumsal kapasitesi, hem de siyasi performansı açısından çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu bakımdan, çeşitli hususlarda çözüm arayışındaki zayıflıkları açığa çıkaran bakanlar konferansları, örgütün daha da geliştirilmesi için hayati önem taşıyan bir momentum olmuştur. Cancun Bakanlar Toplantısı ve Hong Kong sonrası müzakereler, Doha Turu'nu başarılı bir şekilde sonuçlandırılmaması ile birlikte, bu gerçeğin temel göstergesidir. Tarım, tekstil ve diğer stratejik sektörlerde tam bir serbestleştirilme sağlamadaki yetersizlik, çevre koruma ve çalışma haklarına ilişkin politikaların eksikliği, ülkeye üyelik süreci içinde statü kazandırmakta yaşanan çelişkiler, anlaşmazlıkları, özel ve farklı muamelelerin etkin olarak uygulamasında yapılan hatalar gibi konular, kademeli çözümlere ihtiyaç duymaktadır.
40. KEİ üyesi dokuz devletin DTÖ üyesi olmasına ve üç ülkenin katılım sürecinde bulunmasına rağmen, KEİ bölgesinin serbest dünya ticaret rejimine tam uyumluluğu, bazı nedenlerden dolayı askıdadır. KEİ bölgesinin entegrasyonu, ticaretin serbestleştirilmesi ve üye devletlerin ekonomik büyümeleri açısından birçok avantaj getirecek DTÖ sistemine başarılı bir katılımın ilk ön koşuludur. Bu bağlamda, KEİ Serbest Ticaret Bölgesi'nin kurulmasına yönelik Niyet Deklarasyonu, ticari ve diğer engellerin kaldırılması yolunda önemli bir husustur. Deklarasyon hükümlerinin uygulanışı bir dizi öznel ve nesnel faktörler sebebiyle ertelendiğinden, Deklarasyon'a karşı mevcut yaklaşım, olası sorunlar ve üye devletlerin politik iradeleri doğrultusunda daha gerçekçi olmalıdır.
41. Çözümlemlenememiş siyasi sorunlar, bölgenin ekonomik entegrasyonunu ciddi bir biçimde engellemektedir ve bazı ülkeler arasındaki ekonomik bağlantıların yokluğu, hiç şüphesiz DTÖ içerisindeki genel ilişkilerin kurulmasını önlemektedir. Siyasi bakış açısının yanı sıra, özellikle örgüt ile müzakere mekanizmasının uygulanabilirliği açısından DTÖ kurallarına dayandırılan ekonomik bir bakış açısı dikkate alınmalıdır.
42. Açıkça anlaşılabilen üzere, DTÖ rejimi iç üretimin korunması, rekabetçi politikalar, katı sübvansiyon kuralları ve milli ekonominin stratejik sektörlerinde (tarım, enerji, tekstil, vs.) fiyat politikasına ilişkin ciddi olumsuz eğilimler doğurmaktadır. Ayrıca KEİ üyesi devletler, DTÖ kurallarına göre düzenlemede daha bireysel somut yaklaşımlar gerektiren farklı bir ekonomik kalkınma ve pazar reformu seviyesindedirler.
43. Üyelik müzakereleri aşamasındaki üç KEİ ülkesi - Azerbaycan, Rusya ve Sırbistan - şu ana kadar başarılı ve ilerleme kaydeden ülkeler olarak kabul edilebilir. Bununla birlikte bu üç ülkenin milli ekonomi özellikleri, DTÖ rejimine daha yumuşak bir adaptasyon sağlamak amacıyla dikkatlice araştırılmalıdır. Aynı zamanda, müzakere süreci, bu ülkelerin DTÖ ile müzakerelerindeki en önemli hususlar da dikkate alınarak yoğunlaştırılabilir.
44. KEİ üyesi tüm devletlerin dünya ekonomisinin en büyük ortak ticaret rejimine dahil olmayı istedikleri oranda, ticaretin serbestleştirilmesinde geçmişte elde edilen başarıların konsolide edilmesi ve DTÖ rejimine entegrasyon için somut tedbirlerin alınması, üye devletler arasındaki ticaret hacmini artıracaktır. KEİ bölgesi, dünya ekonomi sisteminde önemli bir rol oynamaktadır ve DTÖ çerçevesinde çok taraflı ticaret prensiplerinin kademeli olarak uygulanması ile mümkün olan daha istikrarlı ve öngörülebilir bir ekonomi sistemine ihtiyaç duymaktadır.